

فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه‌گذاری
سال پنجم / شماره هفدهم / بهار ۱۳۹۵

نقش صنعت ترجمه در اقتصاد دانش‌بنیان: سرمایه‌گذاری یا سرمایه‌سوزی علمی و فرهنگی

عبداله برادران

عضو هیات علمی دانشکده زبانهای خارجی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

محمدرضا اربابی

کارشناس ارشد مطالعات ترجمه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

تاریخ دریافت: ۹۴/۸/۱۲ تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۱/۲۵

چکیده

سرمایه‌گذاری علمی و فرهنگی از مفاهیم نوظهور در اقتصاد دانش‌بنیان است. از جمله موضوع ترجمه که اخیراً در ایران با نگاه صنعتی و اقتصادی مورد توجه قرار گرفته است. صنعت ترجمه در دنیا مفهومی ریشه‌دار و بنیادین دارد که تمامی اجزای آن به صورت هدفمند و ساختاری یافته مشغول فعالیت هستند. این صنعت در ایران اسلامی نوپا بوده و شکل‌گیری آن به سال ۱۳۸۹ برمی‌گردد. با این وجود ترجمه به عنوان یک عمل ریشه‌ای دیرپا در ایران دارد و ظرفیت‌های متعددی را در عرصه علمی و فرهنگی ایجاد کرده است. در این مقاله با نگاهی آسیب‌شناختی به اهمیت و جایگاه صنعت ترجمه در انتقال علم و تکنولوژی و ایدولوژی خواهیم پرداخت تا به این سوال پاسخ داده شود که آیا می‌توان این صنعت را به عنوان سرمایه‌گذاری مورد توجه قرار داده و زایش و منفعت اقتصادی را به دنبال داشته باشد.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد دانش‌بنیان، صنعت ترجمه، سرمایه‌گذاری، صنایع دانش‌پایه.

۱- مقدمه

برای اقتصاد دانش‌بنیان تعاریفی از سوی سازمان‌های بین‌المللی و اقتصاددانان ارائه شده که به اختصار دو تعریف رایج در این زمینه ارائه می‌شود: طبق تعریف (OECD) اقتصاد دانش‌بنیان اقتصادی است که براساس تولید، توزیع و کاربرد دانش و اطلاعات شکل گرفته و سرمایه‌گذاری در دانش و صنایع دانش‌پایه مورد توجه خاص قرار می‌گیرند.

سرمایه‌گذاری در دانش عبارت است از مجموع هزینه‌های انجام‌شده در تحقیق و توسعه تحصیلات عالی و نرم‌افزارها. به عبارت دیگر، سرمایه‌گذاری در دانش، به معنای هزینه‌ی فعالیت‌هایی است که سبب ارتقای سطح دانش موجود و یا کسب و اشاعه‌ی دانش جدید می‌شود که آن را صنایع دانش پایه می‌نامند.

صنایع دانش‌پایه، صنایعی هستند که در آن‌ها سطح بالایی از سرمایه‌گذاری به ابداع و نوآوری اختصاص می‌یابد، فناوری‌های کسب‌شده با شدت بالایی مصرف می‌شود و نیروی کار از تحصیلات عالی برخوردار است. کمیته‌ی اقتصادی با گسترش ایده‌ی مطرح‌شده در خصوص اقتصاد دانش‌بنیان، آن را اقتصادی می‌داند که در آن، تولید، توزیع و کاربرد دانش، عامل و محرک اصلی رشد اقتصادی، تولید ثروت و اشتغال در تمامی صنایع است. طبق این تعریف، اقتصاد دانش‌بنیان برای رشد و تولید ثروت تنها به تعدادی از صنایع با فناوری بالا متکی نیست، بلکه در این اقتصاد، تمامی صنایع به فراخور نیاز خود، از دانش استفاده می‌کنند. به عبارت دیگر، در اقتصاد دانش‌بنیان، تولید، توزیع و کاربرد دانش در تمامی صنایع، عامل محرکه‌ی رشد اقتصادی، تولید ثروت و اشتغال است.

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷، ایدئولوژی، اندیشه و گفتمان نوینی در جهان شکل گرفت که همان حکومت اسلامی مبتنی بر اسلام ناب محمدی (ص) بود. با تثبیت نظام جمهوری اسلامی ایران در سال‌های نخست، با تأکید و بر اساس افق دید و رویکرد حضرت امام، موضوع صدور انقلاب اسلامی با هدف ایجاد همگرایی میان کشورهای مسلمان و ملت‌های آزاده دنیا در دستور کار قرار گرفت.

هم زمان با استقرار نظام اسلامی در ایران، شرایط و بستر مناسب برای صدور دستاورد‌های انقلاب اسلامی، فراهم گردید. در این زمان، روند صدور انقلاب، و عملی شدن رسالت بین‌المللی آن کلید خورد و در سطح کلان، میان جریان‌های داخلی و مجامع جهانی، مطرح گردید و جزو اهداف اصلی انقلاب قرار گرفت.

توجه اصلی امام (ره) از صدور انقلاب، جلب توجه ملت‌ها به اسلام و قوانین اسلامی بود. به این لحاظ، ارائه الگویی نوین و بیداری ملت‌ها در اولویت قرار گرفت.

حضرت امام در یکی از سخنرانی‌های خود، به صدور انقلاب اسلامی اشاره کرده و می‌فرمایند: «معنی صدور انقلاب ما این است که همه ملت‌ها بیدار بشوند و همه دولت‌ها بیدار بشوند و خودشان را از این گرفتاری که دارند و از این تحت سلطه بودن که هستند و از اینکه همه مخازن آنها دارد به باد می‌رود و خودشان به نحو فقر زندگی می‌کنند نجات بدهند».

اما نکته قابل توجه در جریان صدور ایدئولوژی و اندیشه، مقوله زبان است که بی تردید مهمترین ابزار برای برقراری پیوند و ارتباط میان فرهنگ‌ها، ملت‌ها و مبادله اندیشه‌ها و توسعه علم و دانش به شمار می‌رود. با

این وجود، تنوع و گوناگونی زبان ها در سطح دنیا، ضرورت بهره گیری از فن دانش بنیانی به نام ترجمه را برای صدور فرهنگ و اندیشه هر تمدن و ملت به سایر کشورها بیش از پیش نمایان می سازد. این موضوع جایگاه والا و حائز اهمیت ترجمه را در توسعه و صدور اندیشه و ایدئولوژی اسلام ناب محمدی (ص) نشان می دهد. جمهوری اسلامی ایران در ابعاد گوناگون و در قالب نهادهای دولتی و غیر دولتی خود، در برخی مقاطع به این جایگاه مهم توجه نموده و از طریق تنظیم اسناد بالا دستی، قانون، رویه اجرایی و غیره یا تشکیل سازمان، اداره کل یا مراکزی با محوریت ترجمه در این راستا گام هایی برداشته است. در مقاله حاضر به بررسی صنعت ترجمه در ایران با نگاه اقتصادی و به عنوان یک مفهوم سرمایه گذاری در دوران پس از انقلاب شکوهمند اسلامی پرداخته و وضعیت این صنعت را از نظر رویکرد حاکمیتی مورد ارزیابی قرار می دهیم.

۲- روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به روش شناخت تاریخی با بررسی کتب و مقالات و به شیوه کتابخانه ای با رویکرد توسعه دانش در حوزه اقتصاد و سرمایه گذاری در حوزه ترجمه و علم و فرهنگ اجرا شده است.

۳- مبانی علمی موضوع

۳-۱- اقتصاد و سرمایه گذاری دانش بنیان

اقتصاد دانش بنیان اقتصاد کمیابی منابع نیست؛ بلکه اقتصاد فراورانی منابع است. زیرا بر خلاف بسیاری از منابع که هنگام مصرف مستهلک می شوند؛ اطلاعات و دانش که اساس اقتصاد و دانش پایه است، می تواند بارها مصرف شده و با مصرف بیشتر در واقع رشد کند.

در اقتصاد دانش بنیان، دانش به کالا تبدیل شده و به فروش می رسد. هم اکنون بازارهای مجازی برای خرید و فروش دانش در جهان شکل گرفته و افراد با اعلام قیمت دانش خود، آن را در معرض مبادله قرار می دهند. بازار دانش، بازاری بسیار ناهمگن است و هر کالا کیفیت و قیمت خاص خود را دارد. صاحبان دانش در واقع به صورت انحصاری یا شبه انحصاری عمل می کنند.

اقتصاد دانش بنیان، به نوعی یک اقتصاد بدون وزن است. اگر نشانه های اقتصاد فیزیکی، کارخانه های فولاد، پتروشیمی، اتومبیل سازی است، ولی نشانه های اقتصاد دانش بنیان معمولاً به صورت مدارهایی بسیار کوچک و تلفیق شده با یکدیگر بوده و شامل فکرها یعنی نرم افزارهاست. آنچه در این اقتصاد به عنوان ارزش شناخته می شود معمولاً از نوع فکری و غیر قابل لمس می باشد.

ارزش محصولات و خدمات در اقتصاد دانش بنیان به شرایط افراد بستگی دارد. یک اطلاع یا دانش معین می تواند برای افراد مختلف در زمان ها و مکان های مختلف ارزش متفاوتی داشته باشد. در اقتصاد دانش بنیان، دانش و اطلاعات به هر جا که تقاضا برای آن بیشتر و موانع در مقابل آن کمتر باشد نفوذ می کند و تاثیر می گذارد. محل فعالیت در اقتصاد دانش بنیان اهمیت چندانی ندارد؛ زیرا با استفاده از فناوری ها و روشهای مناسب،

بازارها و سازمان‌های مجازی به وجود می‌آید و در خدمت فعالیت قرار می‌گیرد. آنچه مهم است سرعت عمل در فعالیت‌ها و دسترسی به کل جهان است. در اقتصاد دانش‌بنیان، دانش موجود در محصولات و خدماتی که از لحاظ محتوای دانش غنی‌ترند، تعیین‌کننده قیمت محصولات مشابهی است که دارای دانش بری کمتری هستند.

۴- نقش‌های مهم ترجمه در انتقال فرهنگ و علم و فناوریهای نوین

۴-۱- جهانی کردن فرهنگ

ترجمه نقشی حیاتی در ایجاد یک فرهنگ جهانی و عمومی دارد. ترجمه به عنوان پلی ارتباطی برای انواع زبان‌ها به ویژه آن دسته از زبان‌هایی که شبیه به یکدیگر هستند، با توجه به ویژگی‌های زبان‌شناسی و آداب و رسوم فرهنگی آن‌ها در سرتاسر نقاط جهان عمل می‌کند. پس تمامی واحد‌های جهان را به شبکه جهانی متصل می‌کند. علاوه بر این ترجمه، وجود مرزهای بین فرهنگ‌های مختلف را امری مسلم میداند و مترجم به احتمال زیاد از این مرزها و غیر قابل اجتناب بودن انتقال آن‌ها آگاه است. بدون مشابهت‌ها و اصول کلی فرهنگی، هیچ راهی برای افرادی با فرهنگ‌های مختلف وجود ندارد که با آن با یکدیگر ارتباط برقرار کنند که در این صورت ترجمه غیر ممکن خواهد بود. هنگام سخن گفتن به دو زبان که با معادل یکسان ترجمه می‌شوند، مترجمان باید همان معانی ارجاعی، عمل‌گرا و به هم پیوسته را انتقال دهند. با این حال، با توجه به تفاوت‌های بین دو فرهنگ، معادل معنایی تنها به چند موردی محدود می‌شود.

۴-۲- آشنایی با فرهنگ عامه و عادات آن

فرهنگ عامه در حین رشد انسان گسترش می‌یابد که برخی از آن‌ها بخشی از شیوه زندگی ما خواهد بود. از آنجا که ترجمه فرهنگ را انتقال می‌دهد، به طور ناخودآگاه و رایج این فرهنگ، ما با فرهنگ عامه و عادات مردم مناطق مختلف آشنا می‌شویم. برای نمونه، "روز مادر" به عنوان یک فرهنگ عامه نشان می‌دهد که مردم به مادران احترام می‌گذارند. بنابراین این روز خاص تبدیل به عادت برای همه کشورها در مناطق مختلف جغرافیایی شده است. همچنین عادات روزانه از قبیل استفاده از اینترنت در سطح جهان آنقدر رایج شده است، که استفاده از آن تقریباً برای همه اجتناب‌ناپذیر است.

۴-۳- آشنا شدن با آداب و رسوم فرهنگی و دینی

هر زبانی دارای فرهنگ و مذهب مخصوص به خود است. هر جامعه از طریق ترجمه، فرهنگ خاص خود را منتقل می‌کند. ترجمه فرهنگ به شناخت انواع عبادت از فرهنگ‌های مختلف کمک می‌کند. برای مثال مسلمانان در مسجد نماز می‌خوانند، مسیحیان در کلیسا، و یهودیان در کنیسه. و یا اینکه جشن "روز کریسمس" را در آنجا برگزار می‌کنند. بنابراین، ترجمه فرهنگ‌ها را مانند یک زنجیر بهم وصل می‌کند. از

اینرو، بدیهی است که ترجمه ارتباطات میان فرهنگی و آن سوی ساختارها و جملات به شمار می رود و تنها یک زبان صرف محسوب نمی شود.

۴-۴- ارائه مزایای استفاده از فرهنگ های زبان مبدأ

یک ترجمه مناسب باعث می شود که خواننده در خصوص بافت فرهنگی زبان مبدأ تأمل و تفکر کند. به کارگیری واژگان قرصی فرهنگی یکی از مزایایی است که عقاید، آداب و رسوم و رفتارهای اجتماعی را از یک فرهنگ به فرهنگ دیگر انتقال می دهد. با یک ترجمه مناسب، خوانندگان یا مخاطبان فرهنگ زبان مقصد، بسیاری از مزایای مفید را بدست خواهند آورد، برای مثال «مهمان نوازی» (شیوه ای از احوال پرسی و سلام کردن افراد در ایران با یکدیگر که در جهان از طریق ترجمه گسترش خواهد یافت). مثال دیگر آداب و نزاکت سر میز یا سر سفره برخی از کشورها می باشد که نشان می دهد فرهنگ آن کشور چگونه است.

۴-۵- دنیای امروز، دنیای علم و فناوری، دهکده جهانی و نقش ترجمه

یکی از مبانی نظری جیمز میتلمن در خصوص خاستگاه جهانی شدن، نظریه ای است مبنی بر اینکه جهانی شدن به دوران شکل گیری تمدنها و حدود پنج هزار سال قبل باز می گردد. آشنایی افراد با یکدیگر از طریق کشورگشایی ها، تجارت و داد و ستد و مهاجرت، جهان را به مکان کوچکتری تبدیل نمود. شهرنشینی و ادیان نیز نقش مهمی در این روند ایفا کردند.

این امر با شکل گیری مفهوم و پدیده «دهکده جهانی» که از سوی مارشال مک لوهان مطرح گردید، بر پیچیدگی و در هم تنیدگی جوامع افزود. لزوم تبادل و تعامل آرا و نظرات میان جوامع، فرهنگ ها و تمدنهای گوناگون با یکدیگر، نیاز و ضرورت پرداختن به ابزاری به نام زبان را پر رنگ تر از پیش می سازد.

مقوله زبان در دهکده جهانی را می توان از دو منظر مورد توجه قرار داد: (۱) گرایش به زبان مشترک، (۲) بهره گیری از صنعت ترجمه. گرایش به زبان مشترک و واحد در میان جوامع گوناگون، رویکرد و رویه ای است که با محوریت زبان انگلیسی، در طول سالهای گذشته از جهانی سازی به طور جدی دنبال شده است. البته یکی از تبعات و لطامات مهم و جبران ناپذیر این رویکرد حذف تدریجی بسیاری از زبان های بومی و محلی است.

رویکرد دوم که ضمن حفظ زبان های بومی کشورهای مختلف، می تواند زمینه ارتباط موثر و بی وقفه فرهنگ ها و تمدنهایی با زبان متفاوت را فراهم آورد. این رویکرد، بهره گیری از صنعت ترجمه است. ترجمه از دیرباز پلی میان فرهنگی در نظر گرفته می شده است که امروزه با توجه به غلبه علم و فناوری و حرکت به سمت دنیای مجازی، بهره گیری از ابزارهای نوین ترجمه از قبیل ماشین های ترجمه، برنامه های کاربردی موبایل و مترجمان همراه، می تواند به پر کردن فاصله ها در سراسر این دهکده جهانی کمک نماید.

۵- یافته‌های پژوهش

۵-۱- صنعت ترجمه در ایران

ترجمه تاریخی دیرینه در سرزمین کهن ایران دارد و بنا به نظر عبدالحسین آذرنگ (۱۳۹۳) اگر شاهد هایی تاریخی به دست آید و این نکته را تأیید کند، قدمت ترجمه نامکتوب در ایران به عصر ورود آریائی‌ان باز می‌گردد، یعنی تقریباً به حدود ۲۰۰۰ ق.م (۴۰۰۰ سال پیش).

اما در طول ادوار گوناگون، ترجمه کشور دستخوش تحولات مهمی شده است که عموماً تحت تأثیر تغییر و تحولات سیاسی و فرهنگی بوده است و از آن جمله می‌توان به نهضت مشروطه و انقلاب اسلامی ایران اشاره کرد که هر یک به فراخور مبدأ نهضت ترجمه در کشور بوده‌اند.

با این حال، با شکل‌گیری مفهوم صنعت ترجمه در ایران از سال ۱۳۸۹ و در جریان نخستین هم‌اندیشی سراسری فعالان عرصه ترجمه در ایران، زمینه مناسبی برای توسعه و گسترش مبانی نظری-کاربردی و همچنین توجه بیشتر به این صنعت در ارکان نظام فراهم گردید.

اربابی (۱۳۹۲) صنعت ترجمه را مثلی با سه وجه اصلی معرفی می‌نماید که متشکل از دانشگاه به عنوان تربیت‌کننده مترجم، نهاد ترجمه به عنوان سازماندهی‌کننده نیروی ترجمه و ارائه‌کننده خدمات ترجمه در حوزه‌های گوناگون و همچنین بازار ترجمه است. وی (۱۳۹۰) در مقاله‌ای به آسیب‌شناسی هر یک از سه وجه اصلی پرداخته و در نهایت نتیجه‌گیری می‌نماید که چرخ دنده‌های صنعت ترجمه در کشور به خوبی عمل نکرده و در نهایت چرخه معیوب صنعت ترجمه در کشور را موجب شده‌اند.

در حال حاضر صنعت ترجمه کشور در سطح مدیریت حاکمیتی از دو ناحیه دچار آسیب است: (۱) نبود چشم‌انداز ملی منسجم، (۲) عدم تمرکز مدیریتی و در نتیجه موازی‌کاری. به منظور بررسی هر یک از این دو آسیب می‌بایست نگاهی دقیق‌تر به آنها بیفکنیم و سابقه فعالیت‌های صورت گرفته در این رابطه را در سی و پنج سال گذشته ارزیابی کنیم.

۱) اسناد بالادستی مرتبط با ترجمه

تا پیش از طرح مفهوم صنعت ترجمه و تثبیت آن در چهار سال گذشته، نگاه حاکم بر ترجمه متفرق و بر پایه فن یا دانش مجزا استوار بود. لذا شاهد فعالیت مترجمانی بدون تحصیلات دانشگاهی در حوزه ترجمه و یا پژوهشگران و محققانی در زمینه ترجمه بدون فعالیت عملی در این زمینه بودیم.

همین نوع دیدگاه موجب شده است که ردپایی از ترجمه به عنوان مفهومی تام و مستقل در هیچ‌یک از اسناد بالادستی نظام از قبیل قانونی اساسی، سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه، نقشه جامع علمی کشور و سیاست‌های کلان علم و فناوری مشاهده نمی‌شود که این امر حاصل نوع نگاه حاکم بر ترجمه است.

این در حالیست که بسیاری از اسناد بالادستی تدوین شده در طول سی و پنج سال گذشته ظرفیت ها و فرصت های بسیاری خوب و مطلوبی را در اختیار صنعت ترجمه قرار می دهد تا بتوان براساس آن، دستورالعمل، آیین نامه و شیوه نامه های اجرایی جهت بهبود وضعیت ترجمه در کشور تدوین نمود. برای نمونه نگاهی اجمالی به سند بالادستی «سیاست های کلی علم و فناوری» ابلاغی مقام معظم رهبری در تاریخ ۹۳/۰۶/۲۹ خواهیم داشت و آن را به عنوان شابلون و معیاری برای توسعه و بسط صنعت ترجمه در کشور مورد ارزیابی قرار خواهیم داد.

۲) سیاست های کلی علم و فناوری

سیاست های کلی علم و فناوری که توسط مقام معظم رهبری و پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام در تاریخ ۹۳/۰۶/۲۹ ابلاغ گردید، دربرگیرنده افق نظری نظام جمهوری اسلامی ایران به مقوله علم و فناوری است که بنا به تأکیدات معظم له در طول سالیان گذشته، همواره به عنوان مبنای توسعه پایدار کشور در نظر گرفته شده است. بررسی اجمالی این سیاست های کلان، روشننگر نکات بسیار مهم و قابل توجهی است که می تواند موجبات رونق صنعت ترجمه ایران اسلامی را فراهم آورد.

۱-۲- توجه ویژه به جایگاه علوم انسانی در کسب مرجعیت علمی و فناوری ایران در جهان

براساس بند ۱-۴ سند حاضر، تحول و ارتقای علوم انسانی در کانون توجه قرار گرفته است و این امر می تواند از مهوریت و مظلومیت حوزه های علوم انسانی که لابلای چرخ دنده های تکنوکراسی نابود می شوند، بکاهد. حوزه ترجمه را از هر زاویه دیدی که در نظر بگیریم، خواه دانش مطالعات ترجمه، فن ترجمه، هنر ترجمه یا به معنای کلان، صنعت ترجمه، در چارچوب علوم انسانی قابل تعریف است و این مهم می تواند زمینه خودنمایی بیشتر این حوزه را فراهم آورد.

۲-۲- بند ۲-۲، اصلاح نظام پذیرش دانشجو و توجه ویژه به استعداد و علاقمندی دانشجویان در انتخاب رشته تحصیلی و افزایش ورود دانشجویان به دوره های تحصیلات تکمیلی را مورد تأکید قرار می دهد. دقت بیشتر به این بند، نشان می دهد که با استناد به آن می توان به یکی از مهمترین مشکلات صنعت ترجمه ایران پرداخته و آن را تا حد زیادی مرتفع نمود. در حال حاضر پذیرش دانشجو در رشته های مترجمی بدون هیچگونه ارزیابی کیفی صورت می پذیرد که این امر زمینه ورود افرادی غیرعلاقمند و ناآگاه به این حوزه را فراهم می آورد و نتیجه آن عدم اشتغال بسیاری از فارغ التحصیلان رشته های مترجمی در حوزه ترجمه است. البته این عدم اشتغال مناسب دلایل متعددی دارد که بحث درباره آنها در این مجال نمی گنجد.

نکته دیگر در این باب ظرفیت بسیار محدود رشته مطالعات ترجمه در دوره های تحصیلات تکمیلی، بویژه دکتری تخصصی است. در حال حاضر ورودی دانشگاه های دولتی بر رشته مطالعات ترجمه در مجموع سه دانشگاه علامه طباطبایی، فردوسی مشهد و اصفهان پانزده نفر است. این ظرفیت در برابر پتانسیل موجود فارغ التحصیلان کارشناسی ارشد این رشته غیر قابل توجه است. ضمن آنکه برخورد سلیقه ای دانشگاه ها در انتخاب

دانشجویان دانشگاه‌های خود برای این مقطع نیز مزید بر علت می‌شود تا برای مثال دانشجویان دانشگاه آزاد، راهی به مقطع دکترای تخصصی رشته مطالعات ترجمه نداشته باشند.

۲-۳ به موجب بند ۲-۷، شناسایی نخبگان، پرورش استعدادها، درخشان و جذب سرمایه‌های انسانی به عنوان راهی برای بهینه‌سازی عملکرد و ساختار نظام آموزشی و تحقیقاتی کشور به منظور دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز و شکوفایی علمی در نظر گرفته شده است که در صورت اجرای این اصل در حوزه صنعت ترجمه، می‌توان شاهد شکوفایی حوزه دانش بنیان این عرصه در ایران اسلامی باشیم.

۲-۴ تشکیل کرسی‌های نظریه‌پردازی و تقویت فرهنگ کسب و کار دانش‌بنیان و تبادل آراء و تضارب افکار، آزاداندیشی علمی موضوع بسیار حائز اهمیتی است که در قالب بند ۳-۴ مورد تأکید قرار گرفته است. نکته بسیار مهم در این بند تقویت فرهنگ کسب و کار دانش بنیان است. موضوعی که در حال حاضر تنها از سوی چند موسسه خصوصی محدود در حوزه صنعت ترجمه پیگیری می‌شود و بار عمده آن بر دوش بخش خصوصی است و هیچگونه حمایت جدی از سوی بخش دولتی صورت نمی‌پذیرد. عدم آموزش فرهنگ کسب و کار به دانشجویان ترجمه، عدم ایجاد فضای مناسب کسب و کار در حوزه صنعت ترجمه، تأکید معیوب بر مترجم شدن به جای فعال عرصه ترجمه بودن، و عدم سازماندهی مناسب نهادهای ترجمه در کشور همگی عواملی هستند که بر تبل ضعف کسب و کار ترجمه می‌کوبند.

۳) عدم تمرکز مدیریتی و در نتیجه موازی کاری

از زمان انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، نهادهای گوناگونی در کشور با هدف پرداختن به مقوله ترجمه شکل گرفته‌اند که عموماً مبنای حکومتی و دولتی داشته‌اند. می‌توان ادعا کرد که با گذشت سی و پنج سال از انقلاب، هنوز نهاد ترجمه‌ای خصوصی قدرتمند و با دوام در کشور فعالیت نمی‌نماید و همه نهادها صرفاً کورسویی در آسمان تاریخ صنعت ترجمه بوده‌اند.

با این حال نهادهای ترجمه‌ای دولتی نیز شکل گرفته‌اند که براساس آسیب‌شناسی‌های بعمل آمده و با تأکید بر صدور فرهنگ و ایدئولوژی انقلاب اسلامی تأسیس شده و از بودجه‌های مطلوب دولتی ارتزاق می‌کنند که متأسفانه اغلب آنها از دو معضل عدم تمرکز مدیریتی و بی‌ثباتی حاصل از نگاه سیاسی رنج برده‌اند. در این بخش به بررسی مختصر این نهادها می‌پردازیم.

الف - مرکز ساماندهی ترجمه و نشر معارف اسلامی و علوم انسانی

مرکز ساماندهی ترجمه و نشر معارف اسلامی و علوم انسانی در سال ۱۳۸۹ با ابلاغ مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی تأسیس گردید. از اهداف این مرکز ایجاد شناخت، علاقه و باور نسبت به اسلام ناب محمدی(ص)، انقلاب اسلامی و ارزش‌های ملهم از آن از طریق ساماندهی، ارتقاء کیفی و انسجام بخشی در امر ترجمه گنجینه‌های مکتوب فرهیختگان به زبانهای فارسی و عربی در حوزه‌های گوناگون علوم انسانی به زبان‌های مختلف و ارائه آن به علاقه‌مندان در سراسر جهان می‌باشد. این مرکز با توجه به اهمیت و نقش عواملی

همچون ضرورت نگرش علمی و تخصصی به امر ترجمه، لزوم تربیت مترجمان مسلط به معارف اسلامی و علوم انسانی، ایجاد ضوابط و معیارهای مناسب در انتخاب و اولویت بندی آثار قابل ترجمه، شناسایی مترجمان مجرب در زمینه های مختلف علوم انسانی، ترجمه مباحث متناسب با نیازهای جوامع مختلف و ذائقه های فرهنگی مخاطبین، نظام مند نمودن فرایند ترجمه و نشر در کشور و... ساماندهی و سیاست گذاری این مهم را به عهده گرفته است.

ب - مرکز ترجمه حوزه هنری

حوزه هنری از جمله مجموعه های تابعه و زیرمجموعه سازمان تبلیغات اسلامی است که با نگاهی به نام آن می توان دریافت هدف اصلی از تشکیل آن، صدور تفکر نظام اسلامی ایران است. حوزه هنری به عنوان یک نهاد دولتی جنبه های گوناگونی را مورد توجه قرار داده است که از جمله آنها می توان به ترجمه آثار ایرانی اسلامی توجه کرد. پرداختن این حوزه به ترجمه آثار ادبیات دفاع مقدس که با تأکید مقام معظم رهبری کلید خورد، زمینه تشکیل مرکز ترجمه حوزه هنری را در شهریور ماه ۱۳۹۳ فراهم آورد. این مرکز در نخستین اقدامات خود به ترجمه آثار برجسته ادبیات دفاع مقدس از جمله «دا» و «من زنده ام» پرداخته است که البته بررسی و ارزیابی کیفی و چگونگی فعالیت این مرکز خود موضوع پژوهشی مفصل است.

ج - خانه ترجمه ایران

اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۳، با حضور وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، خانه ترجمه ایران در محل نمایشگاه بین المللی کتاب تهران افتتاح شد. این خانه که به عنوان زیر مجموعه ای از خانه کتاب تأسیس شده است را نیز می توان یک نهاد دولتی در نظر گرفت که با توجه به اعلام مسئولان این مرکز، هدف از تشکیل آن، تهیه بانک های اطلاعاتی مبسوط از آثار ترجمه شده با محوریت ترجمه صادراتی است. البته مشکلات عدیده خانه ترجمه ایران از جنس سیاسی بوده و استعفای ریاست آن پس از دوماه، بدون رییس ماندن در مدت هفت ماه و بعد استعفای ریاست خانه کتاب، از جمله اتفاقاتی هستند که موجب کم رنگ شدن چنین مجموعه ای گردیده است. این در حالیست که در تمامی کشورهای دنیا، خانه ترجمه نقش کلیدی و محوری را در صنعت ترجمه آن کشور ایفا می کند.

۵- نتیجه گیری و بحث

رویکرد اقتصادی سرمایه گذاری در صنعت ترجمه در جهت توسعه علم و فرهنگ موضوع با اهمیتی است که موجب پایداری و رشد و توسعه علم و فرهنگ شده و از نظر اقتصادی به مثابه یک صنعت مانند صنایع دیگر می تواند منجر به ثروت آفرینی شود. لذا در مقاله حاضر می توان به این نتیجه رسید که صنعت ترجمه با توجه به ظرفیت های بالای خود می تواند یکی از مهمترین ابزارهای موازنه قدرت فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در دنیا باشد. با این حال مشکلات متعدد پیش روی این صنعت در سطح سیاست گذاری و اجرا از منظر دولتی و حکومتی، تا امروز زمینه بهره گیری بهینه و جدی از این صنعت را در عرصه فرهنگ و دانش فراهم نکرده است

که از جمله آنها می‌توان به نبود چشم انداز ملی منسجم و عدم تمرکز مدیریتی و در نتیجه موازی کاری اشاره نمود.

ارزیابی و آسیب شناسی هر یک از حوزه های صنعت ترجمه می‌تواند پایه‌گذار صنعتی مبدل و پویا باشد که در آن تربیت مترجم به صورت هدفمند و پربار صورت گرفته و با توجه به ساماندهی و سازماندهی نهادهای ترجمه، فضای کسب و کاری مطلوب برای مترجمان ایجاد گردد و در نهایت با مدیریت و جهت دهی مطلوب نهادهای دولتی صاحب قدرت و بودجه در عرصه ترجمه، فرهنگ و اندیشه ایران اسلامی به نحو احسن به دنیا صادر شود.

فهرست منابع

- * معمارنژاد عباس. اقتصاد دانش‌بنیان: الزامات، نماگرها، موقعیت ایران، چالش‌ها و راهکارها (1) 1384; 1. 83-108
- * صحیفه امام، جلد ۱۳، ص ۲۸۰
- * عبدالحسین آذرنگ (۱۳۹۳)، تاریخ ترجمه در ایران، <http://cgie.org.ir/fa/news/24073>
- * محمدرضا اربابی (۱۳۹۲)، صنعت ترجمه؛ بایستگی‌ها و شایستگی‌ها، همایش بین‌المللی مطالعات بین‌رشته‌ای ترجمه، دانشگاه بین‌المللی امام رضا (ع)
- * محمدرضا اربابی (۱۳۹۰)، صنعت ترجمه از شعار تا واقعیت؛ روزنامه کیهان
- * ابلاغ سیاست‌های کلی علم و فناوری، وبگاه رسمی مقام معظم رهبری؛
<http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=27599>